

TÜRKİYE'DE İHRACAT ÇEŞİTLENDİRMESİ VE BÜYÜME İLİŞKİSİ

Abdüllatif ÇEVİKER

Gaziantep Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr.

Gaziantep Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü 27310/Gaziantep

E-posta: ceviker@gantep.edu.tr

İsmail TAŞ

Gaziantep Üniversitesi

Arş. Gör.

Gaziantep Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü 27310/Gaziantep

E-posta: tas@gantep.edu.tr

Özet

Bu çalışmada temel amaç Türkiye'de ihracat çeşitlendirme seviyesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin çözümlenmesidir. Bu amaçla yapılan ekonometrik analizlerden birim kök testi, değişkenlerin uzun dönemli niteliklerini incelemek amacıyla; Granger nedensellik testi ise değişkenler arası nedensellik ilişkisinin varlığını ve yönünü belirlemek için uygulanmıştır. İhracat çeşitlendirme seviyesinin belirlemek için gerekli olan ihracat verileri BM Ticaret İstatistikleri veri tabanından alınmış, diğer makroekonomik değişkenler ise Dünya Bankası veri tabanında elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre 1962 ile 2008 arasındaki dönem de Türkiye için, ekonomik büyümeden, ihracata ve ihracattan ise ihracat çeşitlendirmesine doğru bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiş fakat beklentinin aksine çeşitlendirme ile ekonomik büyüme arasında bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: İhracat, İhracatta Çeşitlendirme, Ekonomik Büyüme

Alan Tanımı: Uluslararası İktisat, Dış Ticaret

THE RELATIONSHIP BETWEEN EXPORT DIVERSIFICATION AND ECONOMIC GROWTH IN TURKEY

Abstract

The main purpose of this study was to examine the relationship between economic growth and export diversification in Turkey. For this purpose, unit root test used to test stationary of time series and the Granger causality test has been tested to find presence and direction of the relationship between variables. Export dataset

that needed to determine the level of diversification has been taken from UNs Foreign Trade Database. Other macroeconomic variables has been taken from the WDI Database. According to the results in the period between 1962 and 2008 of Turkey, there is casual relationship from economic growth towards export and also from export towards export diversification but contrary to expectations there is no casual relationship between export diversification and economic growth.

Keywords: *Export, Export Diversification, Economic Growth*

JEL Code: F13, F14

1.GİRİŞ

Toplam hâsılları içinde ihracat gelirlerinin önemli yer aldığı ülkeler, ihracat gelirlerindeki olası bir istikrarsızlıktan önemli ölçüde etkilenebilmektedirler. Örneğin, milli gelirlerinde petrol ihracatı önemli yer tutan Orta Doğu ülkeleri petrol fiyatlarındaki dalgalanmalardan olumlu ya da olumsuz etkilenebilmektedirler. Bu sorunun çözümü için ülkeler ihraç ettikleri ürün çeşidi sayısını artırarak, ihracat gelirinde artış ve istikrar sağlayabilirler.

İhracat gelirinde oluşacak istikrar kişi başına reel hâsıladaki artış olarak tanımlanabilecek ekonomik büyümeye önemli katkı sağlamaktadır. İhracatta çeşitlendirme ise ihracat yapan ülkelerin ihraç ürün sepetindeki ürün çeşit sayısını arttırarak, ihracat gelirinde artış ve istikrar sağlamasıdır. Dünya ekonomisine bakıldığında gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere, gelişmekte olan ülkelerin ise az gelişmiş ülkelere kıyasla ürün gamı açısından daha geniş ihracat sepetine sahip oldukları görülmektedir. Literatürde ekonomik büyüme ile ihracatta çeşitlendirme arasındaki ilişkiyi irdeleyen çalışmaların çoğunluğunda ihracatı çeşitlendirmenin ekonomik büyümeyi pozitif anlamda etkilediği ortaya çıkmıştır. Özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin, sürdürülebilir bir ekonomik büyümeye sahip olabilmeleri için ihracat çeşitlendirmesinin önemini göz ardı etmemek gerekmektedir. İhracatta çeşitlendirme, ekonomik büyümeyi artırırken dolaylı olarak kişi başına düşen reel geliri de arttırmakta ve bunların sonucunda da vatandaşlarının ekonomik refah seviyesi gelişmektedir. Bu nedenlerden dolayı ihracatta çeşitlendirme özellikle makroekonomik göstergeler üzerindeki önemli etkisi bakımından politika yapıcılar için önem arz etmektedir.

Çalışmada üzerinde durulan temel sorunsal Türkiye'nin ihracatta çeşitlendirme seviyesinin ölçülmesi ve ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin ortaya çıkarılmasıdır. Diğer bir deyişle, çeşitlendirmeye dayalı büyüme hipotezinin Türkiye örneği için geçerli olup olmadığına bakılacaktır. Aynı zamanda bu

çalışma, Türkiye'nin ihracatının ne kadar çeşitlendirebildiğinin 1960-2008 arasındaki tarih kesiti içinde seyrini göstermesi açısından önemlidir. Ekonometrik analizler sonucu çeşitlendirme seviyesinin, Türkiye'nin ekonomik büyümesi üzerine nasıl bir etki yaptığı incelenmiştir.

2. İHRACATTA ÇEŞİTLENDİRME VE BÜYÜME İLİŞKİSİ

İhracat çeşitlendirmesi, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerine çalışan iktisatçıların ilgi noktası olmuştur. Bu ülkelerde politika yapıcılar ihracat gelirlerinin birkaç ürün üzerinde ileri derecede bağımlı olmasının yarattığı olumsuzluklardan dolayı ihracat çeşitlendirmesine önem vermişlerdir. İktisat literatüründe, özellikle ekonomik büyüme üzerine pozitif etkilerinden dolayı ihracat çeşitlendirmesi kendine geniş bir yer edinmektedir. Bir ülkenin ihracat sepetini çeşitlendirmesi, ihracat gelirindeki istikrar ve dünya ekonomisindeki farklı sektörlerinin büyümesinden fayda sağlama arzusu olarak tanımlanabilmektedir. İhracatta çeşitlendirme, genel olarak ülkenin mevcut ürün karmasındaki veya ihracat yaptığı bölge sayısında meydana gelen değişimdir (Ali vd., 1991: 7-8). Ayrıca bir veya birkaç temel mal ihracatına bağımlı olmanın yaratacağı ekonomik ve politik riskleri azaltmak için, ihracat sepetindeki ürün sayısını artırmak olarak da tanımlanabilmektedir (Samen, 2010: 3). İhracatın az sayıda üründe yoğunlaşması ülkeleri ekonomik ve politik risklere karşı savunmasız bırakabilmektedir. Ekonomik riskler arasında yabancı döviz gelirinde azalmaya ve istikrarsızlığa yol açması ve bunların olumsuz makro ekonomik (büyüme, işsizlik, yatırım planı, ithalat ve ihracat kapasitesi, döviz nakit akışı, enflasyon, sermaye kaçıışı, borç geri ödeme vb.) sonuçları sayılabilir. Uzun dönemde ise kısa dönemdeki etkilerin yansımalarıyla ticaret hacminde öngörülemeyen ve sürekli bir azalışa neden olur. Politik riskler ise ihracat pazarı olan ülkede yönetiminin kötüye gitmesi ve kırılganlığa eğilimli bölgelerde iç savaşa kadar gidecek tehlikelerin ihracatçı ülkenin pazarının daralmasına neden olmasıdır (Samen, 2010: 3)

İhracat çeşitlendirmesi ile ilgili çalışmalar 1950'lerin ilk yıllarına kadar uzanmaktadır. Dış ticaretin pazar ve ürün düzleminde çeşitlendirilmesiyle ilgili önemli ve öncü çalışmalardan biri Michealy'e aittir. Bu çalışmada Michealy, çok sayıda ülkenin ithalat ve ihracatında mal çeşitlendirmesini incelemeyi ve devletlerin zenginliğinin bir ya da daha fazla mal üzerinde bağımlı olup olmadığını görmeyi amaçlamıştır. 44 ülke üzerinde Gini Katsayısı kullanarak yaptığı çalışmanın sonucunda ihracatını daha fazla çeşitlendirmiş ülkelerin kişi başı milli gelir bakımından daha iyi durumda olduğunu gözlemlemiştir (Michealy, 1958: 2). Michealy'in ardından Wilhelms, dikey ve yatay çeşitlendirmeyi

irdelediği çalışmasını yayınlamıştır. Wilhelms İhracat çeşitlendirilmesinin iki önemli etkiye sahip olduğunu vurgulamıştır. Öncelikle ihracat gelirindeki istikrarlı artış ve yaşanması muhtemel dalgalanmalar ile gelir ve ekonomik faaliyetler açısından daha az riskin varlığına dikkat çekmiştir. İkinci olarak da çeşitlendirme ile artan ihracat gelirleri sayesinde istikrarlı bir ekonomik büyümenin yakalanacağını belirtmiştir. Çalışmasında mal ve pazar çeşitlendirmesini tanımlamıştır. Mal çeşitlendirmesi yatay çeşitlendirme ve dikey çeşitlendirme olmak üzere iki türlü yapılabileceğini ifade etmiştir (Wilhelms, 1967: 1). Macbean ve Nguyen ise ürün yoğunlaşması ile ihracat gelirleri arasındaki ilişkinin matematiksel analizini yaptıkları çalışmalarında ihracat gelirindeki istikrarsızlık endeksinin, dar bir ihracat sepetine sahip olan gelişmekte olan ülkelerde geniş bir ihracat sepetine sahip gelişmiş ülkelere daha yüksek çıktığını gözlemlemişlerdir. (Macbean ve Nguyen, 1980: 354-362). Al Mahrubı, 91 ülkede 1961-1988 dönemine ait verileri kullanarak çeşitlendirme ile büyüme arasındaki ilişkiyi test etmiştir. Sonuç olarak çeşitlendirmenin hızlı büyümeyi tetiklediği yolunda önemli kanıtlar bulmuştur (Al Marubi, 2000: 560-562). Bonaglia ve Fukasaku çalışmalarında, gelişmiş ülkelerde ihracat sepetindeki ürün sayısının az gelişmiş ülkelere kıyasla yüksekliğine dikkat çekmişlerdir. Aynı zamanda ihracat çeşitlendirmesinin gelişmekte olan ülkelerin ihracat kazançlarındaki istikrarsızlığın ana çözümlerinden biri olarak literatürde kabul görmüştür (Bonaglia ve Fukasaku, 2003: 15-19).

Herzer ve Nowak, ihracat çeşitlendirmesinin, Şili ekonomisinin büyümesi üzerinde pozitif etkisi olduğu bulgusuna ulaşmıştır (Herzer ve Nowak, 2006: 20-21). Arip ve arkadaşları çalışmalarında ihracat çeşitlendirmesi ile Malezya'daki ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmalarında çeşitlendirmenin büyümeyi desteklediği doğrultusunda ampirik kanıtlar bulmuşlardır. (Arip vd., 2010: 8). Parteka ve Tamberi, 60 ülkenin 1985 ile 2004 yılları arasında yirmi yıllık dönemini incelemişlerdir. İhracat çeşitlendirmesinin belirleyicilerini de dâhil ederek analizlerini genişletmişlerdir. Çalışmalarının sonucunda fakir ülkelerin ihracat yapılarında yüksek uzmanlaşma olduğu ortaya çıkmıştır. Ampirik bulgular yüksek düzeyde uzmanlaşmış ekonomik yapıların kişi başına gelir düzeyinin düşük seviyelerde oluştuğunu ancak ihracatını çeşitlendirmiş ülkelerin, kişi başına gelir düzeyi nispeten daha yüksek olma eğiliminde olduğunu göstermiştir (Parteka ve Tamberi, 2008: 25-26). Naude ve Rossouw çalışmalarında, ihracat çeşitlendirmesi ve ekonomik performans arasındaki ilişkiyi Brezilya, Çin, Hindistan ve Güney Afrika örnekleri incelenerek analiz edilmiştir. Brezilya, Çin ve Güney Afrika için çeşitlendirme ile kişi başına milli gelir arasında granger nedenselliği vardır fakat Hindistan için bu tez geçerli

olmamıştır. Hindistan’da kişi başına milli gelirdeki değişikliğin çeşitlendirmeyi etkilediği kanıtına rastlanmıştır (Naude ve Rossouw 2010: 24-25).

3. VERİ VE YÖNTEM

3.1. Veri

Çalışmada, 1962 ile 2008 dönemini kapsayan ve Birleşmiş Milletler Ticaret İstatistik Veritabanı ve Dünya Bankasından alınan yıllık veriler kullanılmıştır. Analizde, Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırması (SITC. Rev.1) içinde 3 basamaklı ürün grupları kullanılmıştır. İhracat çeşitlendirmesinin ölçülmesindeki değerler cari dolar cinsinden hesaplanmıştır. İhracat verileri, veritabanından derlendiği şekliyle FOB değerlerdir. Ekonometrik analize konu olan, GSYİH ve ihracat değerleri World Development Indicator veri tabanında elde edilmiştir. GSYİH için 2000 yılına sabitlenmiş dolar değerlerdir. İhracat değerleri ise yine WDI’den alınmış olan ihracatın GSYİH’ya oranının, 2000 yılına sabitlenmiş GSYİH üzerinden hesaplanmasıyla elde edilmiştir. Bu çalışmada GSYİH (GDP), Normalize Edilmiş Hirschman endeksi (HH), ve ihracat (EX) değişkenleri parantez içinde belirtilen kısaltmalar ile tanımlanmıştır.

3.2. Yöntem

İhracatta çeşitlendirme veya ihracatta yoğunlaşma oranı çok sayıda yöntem kullanılarak ölçülebilmektedir. Bunlar; Gini Hirschman Katsayısı, Yoğunlaşma Endeksi, Normalize Edilmiş Hirschman Endeksleridir. Türkiye’nin ihracat çeşitlendirmesi aynı zamanda yukarıda sayılan indekslerin güvenilirliğini test etmek adına her üç yöntemle elde edilen sonuçların grafiklerinin paralellik gösterildiği tespit edilmiştir. Daha sonra endeksler arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanarak ve bire yakın olduğu görülmüş ve sonuç olarak sadece Normalize Edilmiş Hirschman endeksi nedensellik analizinde kullanılmıştır. Buna göre kullanılan formül aşağıdaki gibidir.

$$H_{jt} = \frac{\sqrt{\sum_{i=1}^n \left(\frac{x_{it}}{X_{jt}}\right)^2} - \sqrt{\frac{1}{n}}}{1 - \sqrt{\frac{1}{n}}}$$

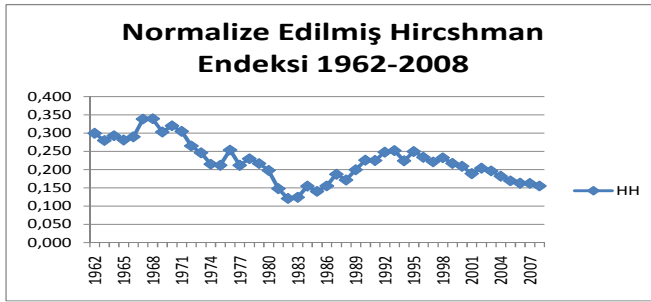
Xit, i malının toplam ihracat değerini göstermektedir. Xjt, j ülkesinin toplam ihracatını, n ise ihracata konu olan ürün sayısını temsil etmektedir. Bu endeks 0 ile 1 arasında bir değer alır, 1 mutlak yoğunlaşmayı, 0 ise mutlak çeşitlendirmeyi temsil eder (Al-Marhubi, 2000: 560).

Çalışmada, ekonometrik yöntem olarak zaman serisi yaklaşımı kullanılmıştır. İhracat, ihracat çeşitlendirmesi ve ekonomik büyüme gibi değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini test etmek amacıyla Granger nedensellik analizi kullanılmıştır. Granger nedenselliği şu şekilde tanımlamıştır “Y’nin öngörüsü, X’in geçmiş değerleri kullanıldığında, X’in geçmiş değerleri kullanılmadığı duruma göre daha başarılı ise X, Y’nin Granger nedenidir” (Gujarati, 2009: 620). Bu çerçevede, birinci olarak ADF testi kullanılarak değişkenlerin durağanlığı test edilmiştir. Serilerin durağanlığı kontrol edildikten sonra Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Testlerin yapılmasında E views 5.1 programı kullanılmıştır.

4. ANALİZ BULGULARI

4.1. Türkiye’de İhracat Çeşitlendirme Seviyesi

Şekil 1. Türkiye’de İhracat Çeşitlendirme seviyesinin gelişimi HH endeksi 1962-2008

Türkiye’nin ihracat çeşitlendirme seviyesi 1982 yılına kadar bir kaç yıldaki küçük sıçramalar haricinde olumlu anlamda düşüş göstermiştir. Endeks değeri 1967 yılında 0,34 puan iken 1980 yılında 0,19 puana 1982 yılında ise en düşük değer olan 0,12 puana gerilemiştir. 1980 yılında ise Dünyanın çeşitlendirme seviyesi ortalaması 0,19 puan, gelişmekte olan ülkelerde 0,43 puan gelişmiş ülkelere ise 0,08 puan olarak gerçekleşmiştir. Türkiye 1980 yılında çeşitlendirme seviyesi ile Dünya ortalamasına kıyasla daha iyi fakat gelişmiş ülkelere kıyasla daha kötü bir durumdadır.

Özellikle Türkiye ekonomisinde değişen ekonomi politikası ile dışa açıklığa ve ihracat destekli büyümeye önem verildiğinden 1980’nin ilk yılları çeşitlendirme seviyesinde olumlu gelişmeler yaşanmıştır. 1982 yıllarında çeşitlendirme seviyesi en düşük değere ulaşmıştır. İhracat çeşitlendirmesindeki bu olumlu gelişmelerden sonra özellikle Türkiye ekonomisini önemli ölçüde etkileyen 6 adet çok ciddi krizden üçü olan 1988 ile 1989, 1994, 1998 yılı krizleri çeşitlendirme seviyesi 0,13 puan artarak 1995 yılına geldiğinde 0,35 puana ulaşmıştır. 1990 yılında

Türkiye'nin çeşitlendirme seviyesi 0,22 iken dünya ortalaması 0,14, gelişmekte olan ülkelerin ortalaması 0.29, gelişmiş ülkelerin ise 0,11 puan olmuştur. 1990 yılında 1980 yılına kıyasla gelişmekte olan ülkeler ile Türkiye arasındaki fark 0.24 puandan 0,07 puana düşmüştür. 2000 yılında ise bu fark 0,06 puana gerilemiştir. Çeşitlendirme seviyesi 1968 yılında en yüksek (olumsuz) değer olan 34 puan olarak gerçekleşmiştir, en düşük (olumlu) ise 1982 yılında 0.12 puan olmuştur.

4.2. Birim Kök Testi Sonuçları

İki zaman seri arasındaki regresyon hesaplanırken iki seri arasında anlamlı bir ilişki olmasa bile genellikle yüksek bir R^2 değeri bulunur. Bu duruma düzmece regresyon denir. Bu sorunun giderilmesi için seriler durağanlaştırılır. Serilerin durağanlığının test edilmesi için birim kök testi uygulanmıştır. Değişkenlerin düzeylerine ve birinci derece farklarına ilişkin ADF birim kök testinin sonucu tablo 1 dedir.

Tablo 1. Birim Kök Düzey ve Birinci Fark Sonuç Tablosu

	Düzey				Birinci Fark			
	t Statistic	1% level	5%	10%	t Statistic	1% level	5%	10%
LOGGDP	-1,2247	-3,5812	-2,9266	-2,6014	-6,8975	-3,5847	-2,9281	-2,6022
LOGEX	-0,3671	-3,5812	-2,9266	-2,6014	-6,0277	-3,5847	-2,9281	-2,6022
LOGHH	-1,4412	-3,5812	-2,9266	-2,6014	-6,4849	-3,5847	-2,9281	-2,6022

Birim kök testleri sonucunda her üç serisinde düzey seviyesinde durağan olmadığı görülmüştür. Seriler birinci farkları alınarak durağanlaştırılmış ve Granger nedensellik testi uygulanmıştır.

4.3. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek amacıyla Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Gecikme sayısının belirlenmesi önemli bir uygulama sorunudur. Granger nedensellik analizi gecikme sayısına duyarlı bir analizdir. Bu yüzden Davidson ile Mac Kinnon daha az yerine daha çok gecikme sayısı kullanmayı önerirler (Gujarati, 2009: 620–621). Çalışmada yıllık veriler kullanıldığı için gecikme uzunlukları 1, 2 ve 3 olarak alınmış olup bu gecikme uzunluklarına ilişkin sonuçlar aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 2. Granger Nedensellik Testi (Gecikme: 1,2,3)

Sıfır Hipotezi	Gecikme 1			Gecikme 2			Gecikme 3		
	F-Stat	Prob.	Sonuç	F-Stat	Prob.	Sonuç	F-Stat	Prob.	Sonuç
İHR→BÜYÜME	0.014	0.9052	KABUL	0.014	0.7535	KABUL	0.892	0.4546	KABUL
BÜYÜME→İHR	0.009	0.9248	KABUL	0.009	0.1133	KABUL	4.854	0.0062	RED
HH→BÜYÜME	0.000	0.9801	KABUL	0.000	0.5773	KABUL	0.408	0.7478	KABUL
BÜYÜME→HH	0.270	0.6058	KABUL	0.270	0.1304	KABUL	1.618	0.2021	KABUL
HH→İHRACAT	1.833	0.1829	KABUL	1.833	0.3786	KABUL	1.000	0.4038	KABUL
İHRACAT→HH	5.976	0.0188	RED	5.976	0.0280	RED	4.135	0.0128	RED

Yukarıdaki tabloda sıfır hipotezi değişkenler arasında Granger nedenselliğinin olmadığını temsil etmektedir. Granger nedensellik testinin gecikme uzunluğu bir olarak alındığında GSYİH, ihracatın Granger nedeni değildir, İhracat GSYİH'nin Granger nedeni değildir, HH GSYİH'nin Granger nedeni değildir, GSYİH HH'nin Granger nedeni değildir ve son olarak HH ihracatın Granger nedeni değildir H_0 hipotezleri yüzde 5 anlamlılık düzeyinde kabul edilmektedir. Yalnızca ihracat, HH'nin Granger nedeni değildir hipotezi reddedilmiştir. Gecikme uzunluğu bir alındığında yalnızca ihracattan çeşitlendirme seviyesine doğru bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Granger nedensellik testinin gecikme uzunluğu iki olarak hesaplandığında ise herhangi bir değişiklik olmamıştır. Granger nedensellik testinin gecikme uzunluğu üç alındığında ise GSYİH ihracatın Granger nedeni değildir, ihracat HH'nin Granger nedeni değildir sıfır hipotezleri reddedilmiştir. GSYİH'dan ihracata, ihracattan ise çeşitlendirme seviyesine doğru tek yönlü bir ilişki bulunmuştur. Sonuç milli gelirden ihracata doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. İhracattan ise ihracat çeşitlendirmesine doğru bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.

5. SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye'de ihracat çeşitlendirmesi ve büyüme ilişkisi ihracat miktarı da göz önünde tutularak analiz edilmiştir. 1962 ile 2008 yıllarını kapsayan araştırmada beklendiği gibi çeşitlendirme düzeyi→ihracat miktarı→ekonomik büyüme yönünde bir nedensellik ilişkisi bulgulanmamış, bunun yerine beklentini aksine ekonomik büyüme→ihracat miktarı →çeşitlendirme düzeyi yönünde bir ilişki ortaya çıkmıştır. Gecikme sayısı olarak 3 alındığında çıkan bu sonuçlar teoriye uymamakla birlikte ampirik literatürle uyumlu gözükmektedir. Literatürde örnekleri bulunan, ekonomik büyümeden ihracata doğru bir nedensellik ilişkisi ve ihracattan ise ihracat çeşitlendirmesine doğru bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Aktaş (2009), Demirhan (2005), Karagöl ve Serel (2005), Karagöz ve Şen (2005), Şimşek (2003) ve Tuncer (2002) çalışmalarında ekonomik

büyümeden ihracata doğru bir nedensellik ilişkisi bulmuşlardır. Naude ve Rossouw (2010) ise çalışmalarında Hindistan örneği için ihracat çeşitlendirmesinin büyümeyi etkilemediği sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada incelenen dönem boyunca Türkiye’de geçerli olan dış ticaret ve sanayileşme politikalarının etkileri göz ardı edilmiştir. Sonuçların bu kısıt dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekir. Araştırmanın tarihsel niteliklerin göz önünde tutularak karşılaştırmalı olarak genişletilmesi gelecek çalışmalara yol gösterecektir

KAYNAKÇA

Aktaş, Cengiz. “Türkiye’nin İhracat, İthalat Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik Analizi”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 18(2), 2009, 35 – 47

Ali, Ridvan. Alwang, Jeffrey. & Siegel, Paul B. “Is Export Diversification the Best Way to Achieve Export Growth and Stability? A Look at Three African Countries”, The World Bank Policy Research Working Paper Series. 729, 1991, 7–9

Al-Marhubi, Fahim. “Export Diversification and Growth: An Empirical Investigation”, Applied Economics Letters. 7(9), 2000, 559–562

Bonaglia, Federico & Fukasaku, Kiichiro. “Export Diversification In Low-Income Countries: An International Challenge After Doha”, Oecd Development Centre Working Paper. 209(7), 2003, 3-47

COMTRADE, (2011). United Nations Commodity Trade Statistics Database, www.comtrade.un.org, (İndirme Tarihi: 15.07.2011)

Demirhan, Erdal. “Büyüme ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 60(4), 2005, 75–88

Gujarati, D. N. (2009) Temel Ekonometri. (Çev. Şenesen, Ü. Ve Şenesen, G.G.). İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2009

Gutierrez de Pineres, Shelia Amin & Ferrantino, Micheal. “Export Diversification and Structural Change: Some Comparisons for Latin America”, SSRN Working Paper, No. 36321. 1994

Karagöl, Erdal. & Serel, Alpaslan “Türkiye’de İhracat ve GSMH Arasındaki İlişkinin Kointegrasyon Yöntemiyle İncelenmesi”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi. 50, 2005, 1029–1040

Karagöz, Murat & Şen, Ali. “*Exports and Economic Growth of Turkey: Co-integration and Error-Correction Analysis*”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 4(13), 2005, 1–15

Macbean, A. I. ve. Nguyen, D. T. (1980). Commodity Concentration and Export Earnings Instability: A Mathematical Analysis, The Economic Journal, 90(358): 354-362

Michaely, Micheal. “*Concentration of Exports and Imports: An International Comparison*”, The Economic Journal. 68(272), 1958, 722-736

Naude, Wim & Rossouw Riaan. “*Export diversification and economic performance: evidence from Brazil, China, India and South Africa*”, Economic Change and Restructuring, 44(1-29), 2010, 99-134

Samen, Salamon. “*Export Development, Diversification, and Competitiveness: How Some Developing Countries Got It Right*”, Growth and Crisis Unit World Bank Institute Working Paper. 2010

Şimşek, Muammer. “*İhracata Dayalı-Büyüme Hipotezinin Türkiye Ekonomisi Verileri İle Analizi 1960–2002*”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 18(2), 2003, 43- 63

Tuncer, İsmail. “*Türkiye’de İhracat, İthalat Ve Büyüme: Toda-Yamamoto Yöntemiyle Granger Nedensellik Analizleri (1980–2000)*”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(9), 2002, 90–106

WDI (2001) World Development Indicator. www.wdi.org (İndirime Tarihi: 10.07.2011)

Wilhelms, Christian. “*Export Diversification in Latin America*”, Intereconomics. (2), 1967, 46–48.